

Posudek oponenta na diplomovou práci Filipa Běhala *Dvě cesty do tunelu: komparace soudobého politického vývoje Česka a Řecka*

Kolega Běhal si vybral velmi ambiciózní a zajímavé téma. Projevuje jistou nápaditost a vlastně i smysl pro paradox a humor, když bere za slovo předvolební rétoriku české pravice o „cestě do Řecka“ a svou analýzu zaměřuje na komparaci ve fungování státu v České republice a v Řecku. Autor dochází k závěru, že český a řecký stát si byly a jsou podobné takřkajíc „více, než si myslíte“, ovšem nikoli v ekonomických politikách, ale ve slabosti státu způsobené různými formami exploatace státu stranami, zájmovými skupinami a klientskými sítěmi.

Na prvním místě je třeba zdůraznit klady práce, a není jich málo. Prvním je celkový přístup, který se vymezuje vůči tomu, co je v české politologii vnímáno jako hlavní proud, a vcelku sofistikovaně jej kritizuje a staví vůči němu svou alternativní pozici. Autorovu výtku můžeme rekonstruovat v parafrázi Trockého kritiky Leninova „substitucionismu“: tak jako Lenin nahradil ve svých úvahách třídu stranou a tu posléze jejím vedením, tak česká politologie omezila svůj zájem o stát a jeho demokratický režim v zásadě na analýzu stranického systému. Autor v návaznosti na některé (spíše ovšem popularizační a publicistické) práce Vladimíry Dvořákové a na některé teze svého školitele přesvědčivě ukazuje, že takové zúžení pohledu vedlo k tomu, že takto pojatá politologie nebyla schopna sledovat negativní vlivy stranického systému na demokratický režim a stát jako svůj předpoklad. V důsledku pak měl na tento klíčový aspekt české polistopadové politiky kdekerý protikorupční aktivista soudnější pohled než představitelé vědní disciplíny, která má politiku přímo v názvu. Takto pojatá politologie navíc v důsledku této intelektuální chyby mohla fungovat – a často také fungovala – jako apologetická rétorika, varující před „kriminalizací politiky“ či „útoky na demokratický režim“ při pokusech částí občanské společnosti či některých složek státu o obranu státu před vytěžováním.

Autor se tedy v zásadě velmi zdařile situuje vůči dosavadnímu bádání a přistupuje ke svému tématu se zajímavými východisky. Jakkoli perspektivně, kterou zaujímá, jsou také vlastní určité limity (na prvním místě určitá implicitní idealizace některých složek státu, zejména byrokracie a některých silových resortů), je to perspektiva, která autora vede ke kladení zajímavých otázek. Ve spojení se značnou zručností při práci s koncepty připravuje úvod a první kapitola přes některé problémy (viz níže) čtenáře na četbu vysoce nadprůměrné práce.

Bohužel, tato očekávání nezůstanou naplněna, a v kapitolách věnujících se Česku a Řecku se dostanou plně ke slovu především slabiny textu. Shrňme tři nejpodstatnější:

- 1) **Fragmentárnost některých základních východisek.** Jakkoli autor ve své práci prokazuje, že je schopen porozumět konceptům a pracovat s nimi, některá východiska, k nimž se hlásí, ve své práci pojednává úsečně až heslovitě (nový institucionalismus, viz s. 14-15 a metoda shody na s. 24). Práce i v důsledku této úsečnosti není teoreticky a metodologicky dobudovaná, což se pak stane příčinou jisté chaotičnosti samotné analýzy.
- 2) **Srovnávání problematicky srovnatelného.** Autor se snaží zkombinovat srovnání „politického vývoje“, o které mluví název práce, s komparací „špatného fungování státu“ v ČR a v Řecku. Pokud jde o vývoj, ten se srovnává vzhledem k dopadům krize obtížně a vede autora spíše k nepřesvědčivým analogiím (viz s. 52). Pokud jde o fungování státu, právě zde by mělo být jádro analýzy, problém ovšem spočívá v tom, že zde autor nemá příliš mnoho srovnatelných dat (možná ani nemůže mít, protože mnohá z nich jsou předmětem utajení, případně neprůkazných novinářských spekulací či prostě kriminální ilegality; autor je zde v posledku závislý právě na fungování onoho státu, jehož špatné fungování dokládá). V důsledku se autorovi jeho závěrečná „srovnávací“ kapitola, která měla být jádrem práce, v zásadě zcela rozpadla, když ji uzavřel výčtem čtyř případů dokládajících špatné fungování státu v ČR, aniž by vysvětlil, proč je do komparativní kapitoly vlastně umístěje, aniž by pro ně uvedl jakékoli řecké protějšky a aniž by z nich vyvodil v rámci kapitoly jakýkoli shrnující závěr.

- 3) **Problematická kvalita analýzy.** Namísto uceleného prozkoumání konkrétních oblastí státního selhání se autorovi jeho kapitoly o České republice a Řecku rozpadají do poněkud kolážovitého popisu, závislého často nikoli na relevanci pro autorovo téma, ale na sugestivnosti diskutovaného textu (srv. rozsáhlou pasáž založenou na práci Evy Brokové o prvorepublikovém klientelismu, aniž by bylo evidentní a aniž by autor jakkoli dokládal, že vzhledem ke zcela přetnuté kontinuitě s první republikou má dobový klientelismus nějaký podstatnější vztah s tím současným). Osobně také, ač nejsem odborník na moderní řeckou historii, pokládám její popis za dosti zploštělý – jestliže podle autora Řecko nejdříve „zamrzlo po téměř 400 let osmanské nadvlády“ (s. 28) v systému lokálních patronů a tento systém se podle autora neustále reprodukuje až dodnes, lze si položit otázku, zda by nebylo zajímavější analyzovat, jak se tento patronát historicky proměňoval. Naopak v případě České republiky autor opomíjí jednu dosti významnou diskusi – a sice o tom, zda v Česku neexistuje dlouhodobé odcizení od státu jako „cizího“ a „odcizeného“ tělesa, jakožto „eráru“, jehož okrádání má široce akceptovanou a historicky ukotvenou legitimitu. Autor by jistě mohl tato tvrzení zpochybnit, to by je ale musel nejdříve diskutovat. Ač se nejedná o politologickou literaturu, domnívám se, že Holého *Malý český člověk a skvělý český národ* či Možného *Proč tak snadno* v jeho seznamu literatury citelně scházejí.

Je v jistém ohledu velmi sympatické, že autor nepracuje s rétorikou „bezhodnotové společenské vědy“ jako s alibi, ale píše poměrně jasně hodnotově informován, což mu nebrání ve věcném přístupu a analytickém pojetí práce. Za problematické ovšem považuji některé momenty (předesílám, že jich není mnoho a nejsou v celkové architektuře práce příliš podstatné), kde autor převezme pohled jedné ze stran vcelku rozrušeného politického i analytického sporu a prohlásí jej bez jakékoli argumentace a vypořádání se s protinázorem a protiargumenty prostě za fakt. To jsou pasáže jako: „Dnes už lze s jistotou říci, že polistopadová transformace se měla prioritně zaměřit nejdříve na budování arény státu a arény práva. Teprve takové dobře fungující institucionální a právní prostředí by poskytlo dobré předpoklady pro transformaci ekonomiky...“ (s. 45) „Nešťastně se v neposlední řadě ukázalo, že zvítězil jejich /Klausa a jeho spolupracovníků/ návrh podoby ekonomické transformace rychlou, šokovou cestou namísto druhého návrhu tzv. gradualistické koncepce spojované se jménem Valtra Komárka“ (tamtéž). Jako kdyby měla být faktem, že pravdu má vždy ta koncepce, která neuspěla a nestačila se pošpinit realitou... Problematické je i velmi jednoznačné hodnocení televizní krize, sugerující ve shodě s některými dobovými publicisty, že občanská společnost je jakési jednotné a homogenní těleso (s. 48). Autorův styl prozrazuje značnou sečtělost a schopnost práce s odbornou literaturou, schopnost suverénně používat odborné termíny a oprávněně opravovat v terminologii své starší kolegy (viz např. pozn. 10 a její diskuse Kubátovy práce *Co s neefektivním režimem?* na s. 16-17). Problematická je v autorově stylu vlastně jen práce s členěním textu – autor nebere příliš vážně, že členění textu do odstavců pomáhá nejen v čtenářově orientaci, ale také v intelektuální organizaci textu, a výjimkou nejsou ani odstavce jdoucí přes jednu stranu, nebo i delší.

Práce kolegy Běhala se nehodnotí snadno – spojuje v sobě silné stránky charakteristické pro vysoce nadprůměrné a slabé stránky charakteristické pro vysoce podprůměrné práce. Mnohé stránky prozrazují schopnost práce s koncepty, hlubokou orientaci v některých politologických debatách i kultivovanost a znalost soudobých dějin. Chyby, které autor dělá, jsou dle mého soudu závažné, ba přímo devastující pro analytickou kvalitu práce, zčásti jsou ale také důsledkem jeho autorské odvahy, s níž se pustil na aktuální a nebezpečný terén, na němž mohl vycházet jen z omezeného množství literatury. Práce může být hodnocena *velmi dobře* nebo *dobře*, v závislosti na průběhu obhajoby.